

ODRASTANJE DJECE U DISFUNKCIONALNIM I DEFICIJENTNIM OBITELJIMA

*Kata Bešker, dipl. medicinska sestra, mr. sc. pedagogije⁴²
Odjel dječje i adolescentne psihijatrije Sarajevo*

*Dijana Kržalić, dr. opće medicine, specijalizantica psihijatrije
Kantonalna bolnica Zenica*

Vildana Pindžo, dipl. psihologica, Odjel dječje i adolescentne psihijatrije Sarajevo

Sažetak: *Kada se spomene pojam odrastanje, odmah svi znamo da je riječ o veoma značajnom i važnom procesu za roditelje i za njihovo dijete. Sam pojam odrastanje više je nego sveobuhvatan. Poznato nam je da je velik broj značajnih osoba uključeno u proces odrastanja djece, međutim svi znamo i to da ključnu ulogu u ovom procesu čine roditelji djece. Cilj ovoga rada je nastojati osvijetliti kako djeca odrastaju kada se nađu u obiteljima koje su disfunkcionalne. Ako se vratimo u neka prijašnja vremena, možemo vidjeti da su postotci razvedenih roditelja bili u puno manjem postotku, puno se više nastojalo sačuvati obiteljsko jedinstvo. Međutim, već duži niz godina sve je veći broj disfunkcionalnih i rastavljenih obitelji, obitelji u kojima ima previše nasilja i to u svim oblicima: fizičkom, psihičkom, seksualnom pa i duhovnom obliku. Jasno je da se djeca u takvim obiteljima ne mogu s time nositi, ne mogu zdravo odrastati i radovati se životu. Imajući to u vidu, nameće se pitanje: postoji li mogućnost da djeca iz takvih obitelji postanu zdravo tkivo svoga društva ili će mu u konačnici biti samo teret? U razradi ove teme moći ćemo saznati kako se formiraju djeca u disfunkcionalnim i deficijentnim obiteljima. Posebno će se osvijetliti period puberteta i adolescencije kod djece koja nisu imala sreću da se rode i odrastaju u funkcionalnim obiteljima.*

Ključne riječi: *disfunkcionalna i deficijentna obitelj, odrastanje djece, pubertet, adolescencija, budućnost.*

Uvod

Budući da je ova tema posvećena djeci koja odrastaju u disfunkcionalnim i deficijentnim obiteljima, podrazumijeva se najprije vidjeti kako funkcionira stabilna, odnosno „normalna“ ili funkcionalna obitelj. Ako usporedimo funkcionalne obitelji i odrastanje djece u njihovu ozračju, s obiteljima koje su disfunkcionalne i odrastanju djece u takvoj sredini, mogu se uočiti velike razlike.

U ovom se radu posvećuje velika pozornost djeci koja nisu imala sreću da odrastaju u jednom harmoničnom, toplom, sigurnom i stabilnom okruženju. Iako svatko od nas dobro zna, pretpostavlja se, što je to obitelj, ipak se ovdje vraćamo malo u prošlost kako bismo vidjeli kako se kroz povijest kreirala obiteljska zajednica, zajednica koja je manje-više skoro uvijek bila u obliku nekog zajedničkog obitavanja i koja je u fokusu imala rađanje i odgajanje djece.

Rad iznosi i kratki osvrt na tradicionalnu i današnju, odnosno suvremenu obitelj, i definiciju obitelji. Uzet će se više čimbenika koji utječu na funkcionalnu i disfunkcionalnu obitelj. Uz sve navedeno u radu će biti prikazan i jedan slučaj koji će jasno pokazati kako jedna adolescentica odrasta u

⁴² zvijezda.77@gmail.com

disfunkcionalnoj i deficijentnoj obitelji. Razlike između funkcionalne i disfunkcionalne obitelji nikada se ne mogu tako dobro uočiti kao kad se iz dan u dan radi s djecom i njihovim obiteljima.

Što je obitelj?

Obitelj je fenomen koji se pojavljuje od kada postoji čovječanstvo, što je moguće zaključiti po najranijim zapisima iz povijesti koji govore o obitelji. Nemoguće je obitelj objasniti jednom univerzalnom definicijom, a one koje postoje, razlikuju se ovisno o tome koja ju znanost promatra. Tako Petz (1992) nudi psihološku definiciju obitelji prema kojoj je ona „bitan čimbenik primarne socijalizacije i uopće psihičkog razvoja djeteta“ (Petz, 1992, prema Janković 2008: 18). Obitelj je moguće definirati i na pravnoj razini prema kojoj je ona „skup osoba povezanih brakom (ili vanbračnom zajednicom) i srodstvom, između kojih postoje zakonom utvrđena prava i dužnosti“ (Alinčić, 1989, Prema 2008: 18). Na sociološkoj razini obitelj se definira kao društvena skupina, zato što povezuje društvo i pojedinca, ona je „osnovna jedinica društva“ (Janković, 2008: 17). Obitelj je moguće definirati i s medicinskog, antropološkog, ekonomskog i nekim drugim vidom. (Croatica et Slavica Iadertina, Zadar, 2009.)

Ako citiramo razne rječnike, naići ćemo na vrlo srodne definicije obitelji, kao npr. "Obitelj je ukupnost bliskih rođaka koji žive zajedno" (Dal', 2003), ili „zajednica roditelja s djecom i drugima u istom kućanstvu“ (Anić, 2000). Obitelj se definira i kao „mala grupa osnovana na braku ili krvnom srodstvu, čiji su članovi povezani zajedništvom svakodnevice, uzajamnom moralnom odgovornošću i uzajamnom pomoći" (BCE, 2005). Ili, kako Opća enciklopedija kaže, obitelj je „osnovna društvena zajednica zasnovana na zajedničkom životu užega kruga krvnih srodnika, obično roditelja i djece, u kojoj se sjedinjuju biološko-reproduktivne, ekonomske i odgojne funkcije“ (Opća enciklopedija, 1980). U brojnim pak sociološkim analizama, koje se bave pitanjima obitelji, obitelj je definirana kao: „kolijevka čovječanstva“, „veza biološkog i socijalnog“, „dio društvenoga sustava“, "primarna društvena zajednica", "prvobitna jezgra društva". Sergej Ušakin, urednik zbornika *Obiteljske spona* (Semejnye uzv. I. i II, 2004), obitelj definira kao „način organizacije života“, a moskovski sociolog A. I. Antonov kao „zajednicu ljudi koja je povezana brakom, roditeljstvom i srodstvom na osnovu zajedničkog kućanstva i (ili) proizvodnje, koja vrši reproduktivnu funkciju stanovništva i socijalizaciju djece, a također i uzdržavanje (potporu u životu) članova obitelji“ (usp. Antunov po Ušakin, I. 2004: 14).

Povijesni pogled na obitelj

Postojanje obitelji kao zajednice seže u same početke postojanja ljudskoga roda. Ne postoji točan dokaz u kojem vremenu je stvarno nastala prva obitelj. Njezino se postojanje spominje već na samom početku Biblije. Mnogi povjesničari tvrde kako je obitelj i porodica kao takva originalna ljudska tvorevina koja se smatra univerzalnom, jer postoji u cijelom svijetu, u najrazličitijim oblicima. Svi narodi koji danas postoje i svi koji su tijekom povijesti postojali, imali su tu zajednicu koja je sve vrijeme do danas imala istu ulogu. Tako se za čovjeka može reći da je on obiteljsko biće. Kroz povijest su se protezali različiti oblici i različite strukture obitelji, od onih u kojima je otac vodio glavnu riječ, do onih u kojima je to ipak radila majka, od monogamnih obitelji, koje su se sastojale od jednog muža i jedne žene, do poligamnih, koje su se sastojale od jednog muža i više žena ili obrnuto. Postojale su i leviratske i sororatske obitelji. Leviratske su bile one u kojima je djever imao dužnost oženiti ženu svog umrlog brata, dok je sororatska obitelj ona u kojoj je udovac imao pravo oženiti sestru ili rođakinju svoje pokojne žene. Također su postojale i incestne obitelji u kojima su u brak stupali brat i sestra (Benvin, 1972).

Obitelj je kroz povijest doživljavala brojne promjene, od njezine strukture pa do same funkcije obitelji, koja je u prošlosti bila „reprodukcija, osiguravanje ekonomske sigurnosti, održavanje urednih odnosa među svojim članovima, socijalizacija i emocionalna podrška“ (Rosić i Zloković, 2002: 11). Međutim, funkcija tradicionalne, ili moderne, odnosno suvremene obitelji, nije mnogo drugačija od funkcije obitelji u dalekoj prošlosti. Rosić i Zloković (2002) navode kako se u najranijem dobu pojavljuje matrijarhat, ideal majke u obitelji koja se tada bavila radom na zemlji. Djeca su dobivala imena po majci, i nasljeđivali su njezinu imovinu, dok su očevi bili nestabilna figura u obitelji koja bi

joj povremeno donosila hranu. Matrijarhat traje sve dok otac ne počne preuzimati njenu ulogu, čime obitelji postaju patrijarhalne, za vrijeme drevne Grčke (Helade) i Rimskog Carstva. Uloga oca u obitelji bila je apsolutna, on je odlučivao o obvezama svakog člana obitelji, vjeri, ekonomiji u obitelji, a odnos s djecom bio je zasnovan na autoritetu, čak strahu od oca. Nakon očeve smrti, njegovo mjesto zauzima sljedeći najstariji muškarac koji funkcionira po istom principu. Uloga žene u to doba bila je isključivo rađanje djece, zbog čega dolazi do infanticida, odnosno usmrćivanja velikog broja ženske djece. Takva praksa bila je prihvaćena, Platon i Aristotel su je zagovarali i smatrali je metodom rješavanja problema bolesne, neželjene ili izvanbračne, najčešće ženske djece. Tek u 18. stoljeću, pojavom industrijske revolucije, mijenja se oblik, veličina, ali i funkcija obitelji i supružnika. Majka se ne gleda samo kao domaćica, već se zapošljava, a otac dobiva puno veću ulogu u odgoju djece (Rosić i Zloković, 2002).

Pojedini autori (Morgan, prema Janković, 2008) opisuju obitelj koja je živjela davno prije stare Grčke, a faze koje dijele razvoj društva su „pretpovijest, divljaštvo, barbarstvo i civilizaciju“ (Morgan, prema Janković, 2008: 40). On tvrdi da su u pretpovijesti ljudi ostvarivali odnose koji nisu bili utemeljeni na emocijama, vezama i privrženosti, već je takve ljude povezivao promiskuitet. Takva se teorija potvrđuje zapisima iz stare Grčke, gdje su se održavale razne promiskuitetne svečanosti. Prekretnica je početak sklapanja brakova između pojedinaca koji nisu u krvnom srodstvu, što osigurava kvalitetnije potomstvo, ali i povezivanje obitelji koje nisu u srodstvu. Morgan prema Jankoviću (2008) predstavlja i zadružne obitelji koje prethode nukleusnim obiteljima, a postojale su u vrijeme starog Rima i Austro-Ugarske. One su definirane kao velike obitelji, sastoje se od više generacija, a one jednako proizvode i troše potrebne proizvode. Zadružne obitelji su na probleme naišle tijekom industrijske revolucije kad iz Amerike stižu prehrambeni proizvodi po niskim cijenama i uvođenjem poreza. Takve obitelji tada nemaju potrebu za proizvodnjom na svome imanju te se velike obitelji počinju raščlanjivati na manje. Nakon zadružnih obitelji, pojavljuju se inokosne obitelji koje su manje i sastoje se od dvije ili tri generacije. Međutim, inokosne obitelji nastaju pod utjecajem industrijalizacije, gdje se život na selu prebacuje u grad, a interes za bavljenje poljoprivredom slabi (Morgan, prema Janković, 2008).

Pogled iz kršćanskog ugla na obitelj i brak

Obitelj je temeljna ljudska vrednota koja uključuje brak između muškarca i žene. Ponekad se terminom brak označavaju i brak i obitelj. No to nisu istoznačnice, jer se pojmovi braka i obitelji sadržajno razlikuju. Doduše, mogli bismo kazati da se radi o istoj stvarnosti koja započinje brakom, a pretače se u obitelj. Naime, brak se odnosi na zajedništvo muža i žene, njihovu ljubav i međusobnu vjernost, te na njihov trajan i nerazrješiv ženidbeni vez. S druge strane, obitelj pretpostavlja brak između muža i žene, ali ga promatra u širem kontekstu, jer uključuje i potomstvo. U obitelj, u širem smislu, mogu se ubrojiti i svi drugi članovi koji su u bližem ili daljem srodstvu, a žive zajedno pod istim krovom. Dakle, brak i obitelj su međusobno najuže povezani i jedni na druge upućeni, ali nisu isto. Brak bez djece još nije obitelj u potpunu smislu te riječi, jer ona nastaje dolaskom prvog djeteta, bilo začecem bilo posvojenjem. Kad brak jednom preraste u obitelj, uspostavljeni obiteljski odnosi ostaju sve do kraja zemaljskog života njezinih članova. Obiteljski odnosi ne prestaju kada neki članovi obitelji (djeca) sklope ženidbu i zasnuju brak kojim će nastajati nove obitelji. Iz navedenoga jasno slijedi da je bilo i ima brakova koji nikada nisu prerasli u obitelj u potpunom značenju te riječi, jer supružnici nisu mogli ili nisu htjeli imati djece (dijete) niti su ih usvojili.

Brak i obitelj svakako spadaju u temeljne ljudske vrijednote, iako to neke skupine određenih ljudi, kako u povijesti tako i danas, pokušavaju nijekati. Obitelj je temelj društva, ali i izvorište pojedinca. Određuju je općeljudske i kršćanske odrednice, koje su podložne svojevrsnom razvoju. Taj razvoj ne dopušta da zatvorimo oči pred pojavama koje su posebno bile izražene u posljednjim desetljećima 20. stoljeća, a od kojih mnoge traju i danas, te se još više uvažavaju u današnjem društvu.

Tradicionalne obitelji

„Obitelj je stoljećima postojala kao struktura moći u kojoj je muškarac imao apsolutnu moć nad ženom, a odrasli nad djecom i to u pogledu svih društvenih, političkih i psiholoških aspekata života“ (Jull, 2011., str. 21). U ovakvim zajednicama podrazumijevalo se da muškarac vodi glavnu riječ u kući pa je cjelokupni brak ovisio o tome koliko je žena spremna dati svoga truda i svojega vremena da sebe i cijeli svoj život podredi svome mužu. Glavna zadaća života u obitelji i odgoja bila je usmjerena na uklapanje djeteta u tradiciju, gdje dijete postoji kako bi bilo poslušno i kako bi se prilagođavalo i kako bi učilo i radilo za kasniju pomoć svojoj obitelji. Ono čemu se težilo, bilo je naučiti djecu da poštuju moć, autoritet i upotrebu sile (Jull, 2011.). Osim ove definicije spominje se i ona koja navodi da je tradicionalna obitelj proširena obitelj s puno djece i koja uključuje međugeneracijske odnose više generacija pod istim krovom. U takvim obiteljima morale su postojati neke podjele uloga u kojima se smatralo da je muškarac taj koji je glavni voditelj te zajednice, dok su žene bile te koje su bile podčinjene. U tradicionalnim obitelji bilo je jasno kako mora postojati zajedničko pojavljivanje u javnosti, kako mora postojati žrtvovanje jedan za drugoga, te kako mora postojati apsolutna vjernost (Nimac, 2010.). Svako nepoštovanje bilo je kažnjavano, i to uobičajeno tjelesnim nasiljem i verbalnim sukobom, no za te sukobe se nije smjelo znati izvan ta „četiri zida“ u kojima se to dogodilo.

Obitelj u suvremenom svijetu

Od početka 19. stoljeća pa sve do danas, pod utjecajem velikog zamaha industrijalizacije i urbanizacije prilike u našoj civilizaciji se mijenjaju velikom brzinom. Nema područja ljudskog života koje nije više ili manje zahvaćeno tim općim nezadrživim procesom pa je tako njime duboko pogođena i obitelj. Dobro se zna da su se nekada uža obitelj i bliža društvena zajednica međusobno povezivale i podupirale zajednički razvoj, a to je značilo oženiti se ili udati se, to jest ući u jedan predopstojeći (prilično točno zadani) poredak i uklopiti se u radni sustav, koji se općenito poklapao sa širom porodicom ili naseljem. Čvrstoća braka ponekad je ovisila više od tog konteksta zajedničkog življenja i rada nego možda od uzajamne povezanosti i predanja supružnika jedno drugome. Predbračna ljubav je tako imala znatno drugačiji biljeg od ljubavi u samom braku.

Važno je spomenuti i to da se nekada mjesto stanovanja podudaralo s mjestom obavljanja obiteljskog posla koje se najčešće događalo na selu. Međutim dolaskom industrijalizacije grad manje više postaje radno mjesto ili još bolje reći urbanizirana sredina. Tako i u obiteljima dolazi do izmjena. Počinje se stanovati na jednom mjestu, a raditi na drugom, često vrlo udaljenom. Tako mladi ženidbom više ne ulaze u nešto „gotovo“, što je za nekadašnje vrijeme bilo normalno (kao dana obitelj, selo, dom), nego započinju život od sebe, sami, često bez ikakve nekretnine.

Osim okretanja samome sebi kod ljudi se mijenja i pogled na osnivanje obitelji i na to kako te obitelji trebaju izgledati. Promjena prioriteta u životu dovela je do toga da i muškarci i žene teže profesionalnom napredovanju i materijalnom blagostanju, dok se tradicionalne obiteljske strukture zanemaruju (Maleš, 2012.). Tako počinje dolaziti do konfuzije u životima i do manjka vremena. Posao u današnjem užurbanom svijetu zauzima najveći dio ljudskoga života, pa obitelj postaje zanemarena, a to rezultira povećanim sukobima i neslaganjima u međusobnim odnosima. Takva situacija donosi povećan broj razvoda brakova, koji uvelike utječu na skladno i uobičajeno djelovanje obitelji. Individualni uspjeh, obrazovanje i vlastiti napredak, nešto je čemu današnji mladi teže.

Nadalje, produljeno obrazovanje te usmjerenost na karijeru često rezultiraju samačkim životom, odgodom braka i stvaranja obitelji, a napose rađanje djece. Danas je također vidljiv sve veći broj žena koje nisu u mogućnosti imati vlastitu djecu, zbog čega se takve obitelji odlučuju na udomljavanje ili posvajanje djece. Za takve se obitelji ne može reći da su povezane krvnim srodstvom, kako se to navodi u brojnim definicijama obitelji. One su povezane pozitivnim odnosima koje nastaju unutar tih zajednica. Odnosi koji su danas također sve priznatiji od strane društva, jesu istospolne zajednice, ili LGBT zajednice. U takvim obiteljima žive osobe istoga spola koje svojim ljubavnim odnosom stvaraju svoju partnersku zajednicu.

Sukladno navedenim promjenama koje su prouzročile stvaranje različitosti u društvu, nastali su suvremeni oblici obitelji. U njih ubrajamo: jednoroditeljske obitelji, obitelji u kojima je samo jedan roditelj biološki, rekonstruirane obitelji, samačke obitelji, izvanbračne zajednice, obitelji u kojima jedan roditelj radi posla duže boravi izvan mjesta stanovanja, kalendarske obitelji, posvojiteljske i udomiteljske obitelji, te istospolne zajednice i surogat majke. Strukturalno gledajući ovo su vrste obitelji koje su nastale kao odgovor na društvene, gospodarske i kulturološke promjene. Osim promjena u strukturama obitelji, došlo je i do promjena u odnosima te u odgoju djece. Odnosi unutar obitelji postali su ravnopravni, svi se smatraju jednakima i imaju jednaka prava i dužnosti. Zbog toga se ovakve suvremene obitelji često nazivaju demokratskim obiteljima.

Funkcionalna obitelj

Funkcioniranje obitelji veoma je važan čimbenik dječje psihosocijalne prilagodbe. „Obiteljsko funkcioniranje je sposobnost obitelji da uspješno zadovolji tjelesne, emocionalne i duhovne potrebe svakog pojedinog člana“ (Karapowicz, 2001 prema Ljubetić, 2007, str. 26). Razlikujemo dvije vrste obitelji, a to su funkcionalne i disfunkcionalne, odnosno „zdrave“ i „nezdrave“. „U funkcionalnim obiteljima granice su jasno određene i prikladne, a potreba za pojedinačnom privatnošću i onom unutar odnosa se poštuje. Komunikacija u tim obiteljima je djelotvorna uz slobodno izražavanje emocija. U njima nailazimo na humor i optimizam i više se pregovara nego što ima kompromisa i pomirbi. Stoga je vrlo vjerojatno kako će djeca koja odrastaju u takvim obiteljima biti bolje pripremljena za zasnivanje svojih budućih obitelji“ (Karpowicz, 2001, prema Ljubetić, 2007, str. 30). Ljubetić (2007) navodi da svaka funkcionalna obitelj ima četiri zajedničke karakteristike, a to su: Svi članovi obitelji uvjereni su da je njihova obitelj prihvaćajuća, pripadajuća i što je najvažnije sigurna grupa ljudi iz koje proizlazi otvorenost njenih članova. Najvažniji element rješavanja problema i komunikacije je pregovaranje. Članovi obitelji koriste takozvani fleksibilni stil kada se treba suočiti s određenim problemima, jasno i dobro su određene granice funkcioniranja obitelji i svakog njenog pojedinog člana kao jedinke. „Zdrava i poticajna obitelj živi u čistoj i urednoj sredini, a svi članovi pridonose održavanju obiteljskog okoliša. Također, važna za zdravu obitelj je okvirna organizacija rada za svakog člana, organiziranje zajedničkih aktivnosti kao što su neki zajednički obroci, zajedničko slobodno vrijeme, izleti i ljetovanja. Bitno je za kvalitetnu obitelj da njezini članovi imaju neke važne zajedničke vrijednosti i prioritete. Obrazovanje članova jedna je od bitnijih zajedničkih vrijednosti, a zatim su to međusobno povjerenje, česta komunikacija te snošljivost i poštovanje individualnih sloboda unutar dogovorenih granica“ (Čudina-Obradović i Obradović, 2006, str. 296).

Disfunkcionalna i deficijentna obitelj

Disfunkcionalna i deficijentna obitelj je obitelj u kojoj se jasno vide poremećaji u funkcioniranju nečega ili funkcije koja tome odgovara. Zato, kad se govori o disfunkcionalnoj obitelji i njezinim sinonimima, ukazuje se na one stavove koji se ne bi smjeli javljati u obiteljskom okruženju. Zna se da ljudi uče odgajati svoju djecu na način na koji su radili njihovi roditelji ili skrbnici. Već je poznato da u mnogim slučajevima odrasli, koji su odrastali u disfunkcionalnoj obitelji, na kraju će imati određene crte osobnosti koje mogu sličiti onima njihovih roditelja, unatoč činjenici da ih oni sami doživljavaju kao negativne.

Mnogo je razloga koji generiraju disfunkcionalnu obitelj. Prema mišljenju stručnjaka tj. psihologa, ima ih negdje je oko deset. Među prvim razlozima je onaj medicinskog karaktera, jer neke disfunkcionalne obitelji mogu patiti od problema povezanih s fizičkim ili mentalnim bolestima, a one stvaraju poteškoće unutar obitelji. Postoje zatim uzroci nastali u određenim životnim okolnostima, gdje obitelj stalno živi pod prekomjernim stresom, a razlog može biti nezaposlenost, loša ekonomska situacija i sl. Sve ovo može izazvati određenu pustoš u disfunkcionalnim odnosima u obitelji. Psiholozi također spominju razne ovisnosti kao što su kockanje, alkohol, droga i druge ovisnosti. Spominje se i višak perfekcionizma, tako roditelji koji su perfekcionista, mogu vršiti nepotreban pritisak na vlastitu djecu. Treba reći da ovakvi kontrolirani stavovi mogu biti dobri za poticanje njihova razvoja, ali je stvarnost da u velikoj većini slučajeva roditelji koji ih primjenjuju završe disfunkcionalno. Velik je problem i nedostatak komunikacije. Loša komunikacija jedno je od glavnih

obilježja nestrukturirane obitelji. Veoma je važno da se djeca potiču na otvoreno razmišljanje. Poticanje djeteta da ima otvoreni um i iskreni odnosi unutar obiteljske zajednice značajni su za zdrav razvoj djeteta. U obitelji je vrlo važna empatija. Kada je nema, funkcionalan dom može postati nefunkcionalan. Postoji i vrsta pretjerane kontrole. Uspostavljanje neke vrste obiteljske hijerarhije jedan je od toksičnih stavova koji određuju disfunkcionalnost u obitelji. U takvim obiteljima u najčešćim slučajevima djeca se boje svojih roditelja. Spominju se i slučajevi manjka privatnosti. Nažalost, mnoge disfunkcionalne obitelji imaju tendenciju biti pretjerano sumnjičave prema svojoj djeci i na kraju napadaju njihov prostor. Ovo ne samo da stvara toksičan odnos između roditelja i djeteta, već može završiti i prekidom komunikacije. Kod disfunkcionalne obitelji je karakteristična situacija neprestane kritike. Tako je disfunkcionalna obitelj često sinonim za okolinu punu kritika pa u rizičnim slučajevima roditelj može previše kažnjavati svoje dijete iz razloga iz kojih ne bi trebao.

Posljedice disfunkcionalne obitelji koje utječu na dijete

Jasno je da postoje posljedice i učinci na život djece u disfunkcionalnoj obitelji. Mnoge posljedice na kraju uništavaju osobnost i živote odrasle djece koja su živjela u ovom okruženju. Među prvim posljedicama je socijalna izolacija djece, jer nestrukturirana obitelj utječe na odnose unutar i izvan kućnog okruženja. Znači, kada je dijete lišeno socijalnog okruženja, ono i u odrasloj dobi može patiti. Najčešće su to emocionalni nedostaci uzrokovani traumama društvene izolacije, što dovodi do poremećaja osobnosti. Kod ove se djece često razvija poremećaj u ponašanju. Moguće je da se kod djece iz disfunkcionalni obitelji razvije pretjerana samokritičnost, zatim nisko samopoštovanje, anksioznost i depresija. Pretjerani stres i negativnost mogu izazvati pustoš u mentalnom zdravlju djece. U svemu ovome dolazi i do poteškoća u izražavanju misli i osjećaja. U mnogim slučajevima to što se dešava u disfunkcionalnoj obitelji utječe na interakciju s drugima. Tako zbog neuspjeha uspostavljanja pozitivnog stava u komunikaciji, mnoga djeca imaju problema s izražavanjem svojih misli i osjećaja. Vrlo dobro se može uočiti kako se djeca u disfunkcionalnoj obitelji teško uklapaju u društvene i socijalne norme.

Prikaz slučaja

Pacijentica stara šesnaest godina dolazi u pratnji majke na Odjel dječje i adolescentne psihijatrije. Prvo što upada u oči jest izgled pacijentice. Možda nije izraz na mjestu, ali izgled je bizaran, pola glave obojeno je jednom bojom, drugi dio drugom. Po riječima njene majke, pacijentica se prvi put javlja zbog poteškoća na planu mentalnog zdravlja. Prema iskazima majke otac pacijentice njih napušta u šestom mjesecu majčine trudnoće. Trudnoća, porod i RPM razvoj protekli uredno. Kako majka navodi, otac pacijentice je imao više vanbračni veza, kao i djece. Dakle, pacijentica živi sa samohranom majkom i majčinim bratom koji, majka navodi, ima poteškoća s konzumiranjem alkohola i s njima često dolazi u sukob. Majka se vraća unazad te daje na znanje da je njena kćerka već od četvrtog razreda osnovne škole imala poteškoće na planu mentalnog zdravlja, te poteškoće su bile uzrokovane od strane njenih školskih vršnjaka, kaže majka. Nakon toga pacijentica se počinje povlačiti u sebe. Da bi se izvukla iz toga stanja, počinje pratiti ujaka do obližnje kavane ispred koje bi se okupljala starija djeca, koja su je prihvatila u svoje društvo. Ubrzo nakon toga pacijentica počinje izostajati iz škole, često kasni na nastavu, a majka kaže da „ima jako loše društvo“.

Pacijentica se prima na Odjel s radnom dijagnozom poremećaj ponašanja i emocija. Na Odjelu ostaje 49 dana. Boravak pacijentice na Odjelu protekao je s puno rada od strane dječjeg psihijatra, psihologa, okupacionog terapeuta i drugog medicinskog osoblja. Iz dana u dan s pacijenticom se radilo uz farmakoterapiju, psihoterapiju da se pacijentica osnaži i stekne samopoštovanje, samopouzdanje i uopće na cjelokupnom jačanju za stjecanje životnih vještina. Kući je otpuštena u jednoj solidnoj remisiji.

Međutim, nakon pet mjeseci pacijentica ponovno dolazi u pratnji majke i medicinske sestre. Premješta se s pedijatrije na Odjel dječje psihijatrije, radi pokušaja suicida, pijenjem veće količine tableta. Pacijentica ostaje na Odjelu skoro dva mjeseca. Uključena je u sve aktivnosti na Odjelu, ali je često odbijala sudjelovati u bilo kojoj aktivnosti. Puno je vremena provodila u beznadnoj odsutnosti i

bezzvoljnosti. Nakon izvjesnog vremena počela je surađivati s medicinskim osoblje, te je došlo do solidne remisije. Opušta se kući u poboljšanom stanju, s dijagnozom - emocionalno nestabilna osobnost.

Nakon dva mjeseca od njezina izlaska s Odjela dječje psihijatrije, slijedi treći dolazak pacijentice. Razlog njenog dolaska je ponovno uzimanje tableta u namjeri da sebi oduzme život. Uz konzumiranje tableta vršila je i samopovređivala oštrim predmetima, tako da je imala na ekstremitetima ogrebotine. Boravak pacijentice na Odjelu je u početku bio bez komunikacije nekih desetak dana. Uz sve pokušaje da se pacijentici vrati volja za životom, komunikacijom, sudjelovanju u aktivnostima, trebalo je vremena. Bila je dosta depresivna, bez nade, bez perspektive za budućnost i distrofičnog raspoloženja. Vrlo niskog afekta, niskog praga tolerancije na frustracije, a uz to je sklona impulzivnom reagiranju na beznačajne povode. Nakon izvjesnog terapijskog procesa i vremena pacijentica se ponovno „budi“. Opušta se kući u solidnoj remisiji te daje obećanje da se više nećemo vidjeti u bolnici.

Nažalost, nakon mjesec i po dana pacijentica je ponovno na Odjelu dječje psihijatrije. Upadne je vanjštine, posebno glave. Znači, u periodu od godinu dana pacijentici je već četvrta hospitalizacija na Dječjoj psihijatriji. Razlog njenog četvrtog dolaska je navodno seksualno zlostavljanje od poznate osobe. Međutim, uvidom u medicinsku dokumentaciju, od strane ginekologa je utvrđeno da nema nikakvih znakova koji ukazuju da je se taj čin dogodio. U prvom susretu na Odjelu pacijentica otvoreno verbalizira da je silovana, a kada joj se kažete da ginekolog ništa nije potvrdio upadno, pacijentica ponovno ulazi u bezvoljno stanje i ne želi nikakvu komunikaciju...

Zaključak

Kada se sve ovo analizira, zaista je potrebno naglasiti koliko je važna obiteljska toplina, ljubav, emocionalna stabilnost te jasne granice i stavovi. Bez svega ovoga, što se smatra preduvjetom, nemoguće je da dijete u adolescentnom periodu mogne posložiti svoje „bure i oluje“. Iz izloženog slučaja jedne adolescentice, koja je odrastala bez oca, kojega nikada nije vidjela niti ima bilo kakvu sliku o njemu, uz majku bez životnih vještina i bespomoćnosti da svoje dijete stavi na „stabilne noge“, uz ujaka koji je iz dana u dan uglavnom u alkoholiziranom stanju i koji ništa pozitivno ne nudi, puno toga se može vidjeti. Na navedenom primjeru adolescentice najbolje se očituje plod obiteljske disfunkcionalnosti i deficijentnosti. Koje teško odrastanja bez oca i stabilnih obiteljskih modela! Treba napomenuti da je ovo samo jedan od brojnih sličnih slučajeva. Na kraju se postavlja pitanje kako pronaći metode i vještine da se pomogne disfunkcionalnim i deficijentnim obiteljima i njihovoj djeci.

Literatura

- Benvin A. (1972). Obitelj kroz povijest: Rijeka
- Brković M. (2019). Obitelj i odgoj. (Diplomski rad). Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
- Barišić J. i sur. (2016). Disfunkcionalna obitelj. Beograd.
- Crnković A.M. (2018). Suvremena obitelj. (Završni rad). Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
- Kornet M. (2021). Suradnja s roditeljima iz disfunkcionalne obitelji. (Završni rad). Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
- Milanović N. (2015). Brak i obitelj u Božjem naumu. Zagreb
- Povijesti bolesti (2021), (2022). S Odjela dječje i adolescentne psihijatrije, Sarajevo.
- Radojčić T. (2019). Odrastanje djeteta u jednoroditeljskoj obitelji. (Završni rad). Rijeka: Učiteljski fakultet u Rijeci, Sveučilište u rijeci.
- [www.http://fr.wikipedia.org/wiki/Famille_dysfonctionnelle](http://fr.wikipedia.org/wiki/Famille_dysfonctionnelle).
- [www.http://psychologue.net/articles/famille-dysfonctionnelle](http://psychologue.net/articles/famille-dysfonctionnelle).

GROWING UP OF CHILDREN IN DISFUNCTIONAL AND DEFICIENT

Summary: *When the term growing up is mentioned, we all immediately know that it is a very significant and important process for parents and their child. The very term growing up is more than comprehensive. We know that a large number of important people are involved in the process of children growing up, but we all know that the children's parents play a key role in this process. The aim of this work is to try to shed light on how children grow up when they find themselves in families that are dysfunctional. If we go back to some previous times, we can see that the percentage of divorced parents was much smaller, and much more effort was made to preserve family unity. However, for many years there has been an increasing number of dysfunctional and broken families, families in which there is too much violence in all forms: physical, psychological, sexual and even spiritual. It is clear that children in such families cannot cope with it, cannot grow up healthy and enjoy life. Bearing this in mind, the question arises: is there a possibility that children from such families will become a healthy part of their society, or will they ultimately be just a burden? In the elaboration of this topic, we will be able to find out how children are formed in dysfunctional and deficient families. Special attention will be paid to the period of puberty and adolescence in children who were not lucky enough to be born and grow up in functional families.*

Key words: *dysfunctional and deficient family, children growing up, puberty, adolescence, future.*